

ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА ТА ГРИГОРІЯ КУПЧАНКА В ХІХ СТОЛІТТІ

Олександр Кожолянко

УДК 821.161.2Фед+655.41Куп]:39“18”

Буковинська етнографія сформувалась у другій половині ХІХ ст. Неабияке значення для неї мало створення просвітнього товариства «Руська бесіда» у 1850–1860-х роках. Серед етнографів другої половини ХІХ ст. варто згадати В. Козарищука, В. Продана, С. Воробкевича та ін. Проте першість в етнографічних дослідженнях на Буковині в указаний період належить Юрію Федьковичу та Григорію Купчанку. Ю. Федькович досліджував календарну обрядовість українців Буковини (святкування Різдва, Нового року, свята Юрія та ін.). Г. Купчанко вивчав матеріальну культуру Буковини та її етнічний склад у другій половині ХІХ ст.

Ключові слова: етнографія, дослідження, календарна обрядовість, матеріальна культура, етнос.

Буковинская этнография сформировалась во второй половине ХІХ в. Большое значение для нее имело создание просветительного товарищества «Русская беседа» в 1850–1860-х годах. Среди этнографов второй половины ХІХ ст. следует вспомнить В. Козарищука, В. Продана, С. Воробкевича и др. Однако первенство в этнографических исследованиях на Буковине в указанный период принадлежит Юрию Федьковичу и Григорию Купчанку. Ю. Федькович занимался сбором и исследованием этнографического материала о календарной обрядности украинцев Буковины (празднование Рождества, Нового года, праздника Юрия и пр.). Г. Купчанко изучал материальную культуру Буковины и ее этнический состав во второй половине ХІХ в.

Ключевые слова: этнография, исследование, календарная обрядность, материальная культура, этнос.

Bukovynian Ethnography has been formed in the late ХІХth century. The creation of educational society Ruska Besida in the 1850s–1860s is an event of a great importance for the Ukrainian Bukovynian Ethnography. V. Kozaryshchuk, V. Prodan, S. Vorobkevych, etc. are called among the ethnographers-researchers of the late ХІХth century. However, Yuriy Fedkovych and Hryhoriy Kupchanko are known as the persons possessing the superiority in ethnographic studies in Bukovyna in the late ХІХth century. Yuriy Fedkovych has studied calendar rites of the Bukovyna Ukrainians (the celebration of Christmas, New Year, Yuriy feast, etc.). Hryhoriy Kupchanko has investigated the material culture of Bukovyna and its ethnic complement in the late ХІХth century.

Keywords: Ethnography, research, calendar rituals, material culture, ethnos.

На Буковині в 50–60-х роках ХІХ ст. було створено просвітнє товариство «Руська бесіда». Неабияке значення для його створення мало проведення етнографічних досліджень і формування науки етнографії. Серед етнографів другої половини ХІХ ст. варто згадати В. Козарищука, В. Продана, С. Воробкевича та ін. Проте першість в етнографічних дослідженнях на Буковині у вказаний період належить Юрію Федьковичу та Григорію Купчанку.

Юрій Федькович — письменник, поет, прозаїк, публіцист, драматург, етнолог. Повне ім'я і прізвище — Осип Домінік Гординський де Федькович, ім'я Юрій він прибрав у зрілому віці. Майбутній діяч народився 8 серпня 1834 року в с. Сторонець-Путилів,

що розкинулося в мальовничій гористій частині Буковини, яку називають Гуцульщиною (тепер — селище Путила Чернівецької обл.). Помер Ю. Федькович 11 січня 1888 року в м. Чернівцях.

Ю. Федькович був одним з перших, хто займався збором етнографічного матеріалу про календарну обрядовість українців Буковини і намагався робити до зібраного матеріалу певні коментарі. Насамперед він досліджував календарну обрядовість українців-гуцулів, зокрема різдвяну.

Ю. Федькович намагався знайти відповідь на питання, що означає слово «коляда». Відповідно, він подав свою версію походження цього слова: «Божеством наших праотців було світле Сонечко. Звале его Лад, і святкували

єму кожного року три великі праздники. Перший праздник святкували тогди, коли сонечко зачинало змагати ся в силу і день рости, то єст при кінці місяця Декемірія, і звали той праздник «Ко-Ладу», с чого походить слово Коляда» [27, с. 606].

Різдво супроводжується Святою вечерею. Ю. Федькович, характеризуючи Різдвяне свято гуцулів, відзначав: «І святкували той праздник дуже весело і торжественно, світили світло, укривали стіл, клали на стіл убрані колачі, мід і солодку кутю з маком (куке-амоні звалися у древніх єгиптян пшеничні книші), на покутю ставили убраний сніп пшениці, робили годи, гостили ся» [27, с. 606]. У гуцулів варену пшеницю з медом називали «дзьобавкою», очевидно, тому, що колись її їли дзьобаючи, тобто вибіруючи зерно за зерном [28, с. 93].

Ю. Федькович звернув увагу на «водіння Кози», перевдягання в Маланку і Василя — маланкування. Цей маскарад відбувається як на Маланку, так і на Новий рік. Звичай маланкування існував у наших предків ще до прийняття християнства.

Такий опис колядувань з Козою на Буковинській Гуцульщині в середині ХІХ ст. подав Ю. Федькович: «Жерці (священики бога Лада) ходили з ледінями (парубками) і з образом дикої кози (дика коза була памятков, що день тогди зачинає рости, коли сонце вступає у небесний знак козорога), хата від хати, співаючи пісень Ко-Ладу, котрі то пісні і на нас перейшли і котрих ми поважати повинні, бо так робя усі чесні народи, аби свою старовіччину не забути» [27, с. 606].

Головна деталь костюма Кози — вивернутий кожух. У селянській культурі це символ добробуту, багатства, плодючості. Вивертання кожуха хутром назовні є магічним перенесенням сил родючості на себе. Ю. Федькович звернув увагу, що на Буковинській Гуцульщині зустрічалося спрощене виготовлення Кози з дерева. Коли колядники не мали можливості виготовити Козу із позолоченими рогами, «то можуть собі справити намальований образ на синім кружку і заправлений на ліску» [27, с. 606].

Ю. Федькович здійснив класифікацію коляд та маланкових пісень. Колядки він поділив на групи за призначенням: господареві, господині, дитині, парубкові, дівчині, а маланкові пісні — на жартівливі, величальні, любовні.

Не залишилося поза увагою дослідника вшанування буковинцями окремих сузір'їв, він зазначав, що ще з дохристиянських часів бере початок ідея про почитання сузір'я Козорога, у яке вступає Сонце з початком Нового року. Ю. Федькович, характеризуючи коляди гуцулів, писав: «На пам'ятку, що день тогди зачинає прибувати, коли сонце вступає у небесний знак козорога, носят колядники з собов образ тої звіри, але нетенний, красний образ з позолоченими рогами, а не страхопуда, щоб ним діти полошити (sic!), як то с часта буває. А козоріг має бути так намальований, як єго с первовіку малювали: голова і грудниця козорога, а зад рибячий. На другім боці кружка може бути позолочена звізда» [27, с. 607].

Хоча ці матеріали вийшли друком лише на початку ХХ ст., завдяки редагуванню І. Франка, їх збір і обробка Ю. Федьковичем у другій половині ХІХ ст. є вагомим явищем у вивченні календарної обрядовості українців Буковини. Окремі матеріали були надруковані ще в 90-х роках ХІХ ст. у літературних виданнях. Так, записані Ю. Федьковичем обряди і супроводжуючі їх пісні були опубліковані двома циклами («Маланка Дністровая», «Ти місяцю, ти королю») Осипом Маковеєм у літературному додатку «Неділя» [25; 26] до газети «Буковина». Пізніше І. Франко включив ці матеріали до редактованої ним праці Ю. Федьковича «Писання Осипа Юрія Федьковича» (1902) [27].

Повністю етнографічні наукові праці Ю. Федьковича були опубліковані на початку ХХ ст., але й раніше в періодичних виданнях друкувалися його окремі розвідки з обрядовості Новорічного циклу українців-гуцулів. Письменник доводив, що маланкова коляда у гуцулів є найкращою, яка збереглася від праотців і має виразне дохристиянське походження.

У прозових творах Ю. Федьковича також наявні значні етнографічні відомості. У його

художніх творах, а саме в них найбільше виявилися його етнографічні інтереси, показано Гуцульщину та Наддніпрянську Україну.

Дані про побут і звичаї гуцулів, описи їхнього одягу, зброї, прикрас, інтер'єрів домівок, народних обрядів і свят подано в оповіданнях «Люба-згуба», «Серце не навчити», «Стрелець», «Сафат Зінич», «Безталанне заохання» та ін.

Етнографічність художніх творів Ю. Федьковича визначається насамперед тим, що він намагався зобразити всі сторони життя: особу, її оточення, звичаї, вчинки тощо.

У його творах перед нами вимальовується духовний світ гуцулів, їх внутрішня культура, водночас подані відомості про етногенез (Гуцул-Невір із однойменної поезії Ю. Федьковича — половчанин, адже поет вважав гуцулів нащадками уців, тобто тюрко-половецьких племен [33, с. 190]), мову, звичаї, побутові взаємини, обряди, матеріальну культуру. Досить згадати персонажів «Люби-згуби», «Серце не навчити», «Сафата Зінича», «Безталанного заохання», і ми переконаємось у правдивості відгуку І. Франка про них як про «народ заможний, що живе патріархальним життям, любується в пишнім убранні, в зброї, в стрілецьтві, народ лицарський, котрий дуже пильно дбає о свою честь, не дасть себе скривдити, не привик гнутися і ховатися з своїми чуттями й поглядами, щирий і прямодушний» [32, с. 149].

Оповідання Ю. Федьковича «Люба-згуба» та «Серце не навчити» надзвичайно насичені етнографічно-побутовими деталями. Через художні образи ми бачимо обряди та звичаї Гуцульщини (природа гір, церковні свята, весілля, одяг, зброя гуцулів, звичаї простого народу та ін.).

Цікавим етнографічним матеріалом у його художніх творах є одяг буковинців. Чоловічий одяг у Ю. Федьковича називався «кармазин», як його називали гуцули в ХІХ ст. під час перебування більшої частини Гуцульщини у складі Австро-Угорщини. У оповіданні «Серце не навчити» він писав: «А до того ще як уберуться, бувало, у кармазин, та стануть собі гостинцем гуляти, то дівча якраз, усі у вік-

нах» [30, с. 268]. Також у його літературній спадщині часто згадується рантухова сорочка — із білого полотна, вишита різноманітними візерунками, яка була святковою одежею, а повсякденна зношена гуцульська сорочка називалась «дранкою».

У різних художніх творах Ю. Федькович описує й інші елементи одягу гуцулів: черевки, «ногавиці», сорочка, пояс, «ширинка», «кресаня». Наприклад, «пояс браний, боярський» (черес). Пояси-череси у гуцулів були на три, чотири, п'ять пряжок, оздоблені тисненням і плетінкою з кольорової шкіри. За поясом у гуцула знаходилася «ширинка» — хусточка, переважно квадратної форми.

Описав Ю. Федькович і головний убір гуцулів — «кресаню». У згадуваному оповіданні «Серце не навчити» він писав: «Понасувають кресаки на мальовані свої брови, кинуть голови догорі, мов лицарі які, візьмуться поза шию та сміються нищечком з бідних дівчат. А кресаки були в тих двох парубків такі, що кожний вартував ретельно коло яких 500 срібних, коли не більше: такого золота, пав та червінчиків було на їх! Як бувало, зустрінешся з ними, то аж за очі вхопишся, так засіяють!» [30, с. 268].

У художніх творах Ю. Федьковича подано описи жіночих костюмів. В оповіданні «Люба-згуба» звичайна дівчина-гуцулка на Храмі, як «якась царівочка <...> така собі пишна та убрана: чоботи червоні, сорочка рантухова, опинка волічкова на ній, пояси крамські, а коралі та монества на шії! Може, на яких кількисот левів срібних» [29, с. 239].

Серед прикрас гуцулок були коралі, які також називали «пацьорками», — прикраси з намистин, що носили на шії. Крім коралів, на багатшій жінці можна було побачити ще й сережки («когутки»). Коштували ці прикраси досить дорого. Ю. Федькович згадував в оповіданні «Люба-згуба» про срібні монети-леви («кількисот левів срібних»), які треба було заплатити за «когутки» [29, с. 239].

У літературній спадщині Ю. Федьковича є матеріали про сімейну обрядовість гуцулів. Так, у творах «Люба-згуба», «Серце не навчи-

ти», «Безталанне закохання», «Дністрові кручі» показано весільні обряди. Зокрема, в оповіданні «Серце не навчити» він подав обряд сватання: «Старости привіталися, поцілували її в руку <...>

— Приніс нас, паніматочко, сивий кінь до вашещі на поклін.

Від князя молодого
До двора золотого.

А самі уклонились тричі» [31, с. 35].

Також сватання частково представлено в повісті з гуцульського життя «Лелії могила, або Довбушів скарб» [31, с. 125].

У художніх творах Ю. Федьковича подано також відомості про обряди, пов'язані з прощанням з небіжчиком, похованням. Зокрема, в оповіданні «Люба-згуба» за братами сумували всі: «А плачів там, голосіння...» [31, с. 29]. Також у ньому було описано обряд поховання. За християнським звичаєм братів ховали окремо: «Ілаша, котрий впав од руки брата, біля церкви, а Василя — за цвинтарем у куті» [31, с. 32].

Про достовірність і етнографічність художніх творів Ю. Федьковича писав польський науковець Абгар-Солтан: «Коли б з Божої волі гуцульський люд зник з лиця землі, а його місце зайняло б інше плем'я, то майбутній дослідник знайшов би цих правдивих мешканців гір живими й дійовими в повістях Федьковича <...> Я знаю гуцулів, і те, що описує Федькович, не є перебільшенням; те, що було б ідеалізацією в описах будь-якого іншого народу, є тільки реалізмом в гуцульських повістях Федьковича» [1, с. 135].

Буковинський етнолог, історик, громадсько-політичний діяч Г. Купчанко народився 27 липня 1849 року в с. Берегомет над Прутом Кіцманського повіту на Буковині у сім'ї селянина. 10 травня 1902 року у Відні на 53-му році життя Г. Купчанко помер і був похований на центральному кладовищі міста.

За його авторства вийшло друком, крім самостійних видань, понад дві тисячі статей, розвідок, віршів. Г. Купчанко був редактором

руськомовних газет «Звезда» (1882) у Лондоні, «Руська правда» (1888–1892) та «Просвещение» (1893–1902) у Відні. Чимало його праць було заборонено в Австро-Угорській імперії. З 1870 року Г. Купчанко починає збирати український фольклор і публікуватися в пресі. Перші етнографічні записи виходять у «Буковинській зорі», зокрема «Изъ сборника буковинских простонародных песен, сказок, повестей, пословиц, суеверий и пр.» [9], у «Ластовке» — «Загадки» [6; 15], в «Учителе» — «Рекрутська пісенька на Буковині. Изъ уст народа» [16], у «Календаре буковинско-руськом» — «Нравы, обычаи, загадки, суеверия, пословицы и прч. Буковинско-русского народа» [13]. У «Временнику Института Ставропигийского» Г. Купчанко друкується в рубриці «Статті, що стосуються історії статистики й етнографії»: «Из народных звичаев и обрядов Буковинско-русского народа» [7], «Сказки из життя Исуса Христа. Изъ уст народа» [20], «Народные звичаи и обряды буковинско-русского народа» [10]. Окремі замітки з'являються німецькою мовою, зокрема *Die ruthenischen Bauern in der Bukowina* («Русинські селяни на Буковині») у *Illustrierte Leipziger Zeitung* («Ілюстрована лейпцизька газета») [36], *Sitten und Gebräuche der Bukowiner Ruthenen* («Звичаї та традиції буковинських русинів») у *Bukowiner Rundschau* («Буковинський огляд») [38], у народознавчому місячнику *Am Ur-Quell* («Біля першоджерела») та ін.

У 1875 році Г. Купчанко написав перше фундаментальне дослідження буковинського регіону «Некоторые историко-географические сведения о Буковині», видання якого в Києві було зніційоване Південно-західним відділом Російського географічного товариства [12]. Матеріали Г. Купчанка, подані на розгляд комісії, були високо оцінені. У 1876 році він був відзначений золотою медаллю Географічного товариства.

Книга складається з двох частин, назва першої аналогічна титульній, а друга називається «Пісні буковинського народу». Крім загальної географічної, статистичної, адміні-

стративної та історичної довідки про Буковину, у першій частині чималу увагу приділено традиційній культурі краю. Так, окремими розділами виділено «Нрави, обычаи, загадки, пословицы, суеверия и пр. буковинско-русского народа», «Народный календарь», «Праздники по порядку месяцев», подано фотографії різних типів народного одягу. Г. Купчанко охарактеризував вдачу буковинця, його ставлення до представників іншої віри та народностей: німців, вірмен, циган, поляків. Подаючи фізіологічний опис русина, він протиставляв його румунові, показує різницю у формах звертань гуцулів і русинів. Тут же частково представлено опис одягу, традиційної їжі, типів жител буковинських селян. Учений охарактеризував і календарні свята: Різдво, Св. Василя та Великдень, описав обряд поховання, дослідив Храмові та родинні свята. У розділі «Праздники по порядку месяцев» навів дані про свята буковинців.

У другій частині — «Песни буковинского народа» — представлено матеріал, який був зібраний і оброблений дійсним членом Південно-західного відділу Російського географічного товариства А. Лоначевським. Тут подано 398 пісень, розподілених на такі розділи: пісні культу, особистого життя, сімейні, економічні, політичні пісні, сатира та жарти. Крім пісень, було вміщено також народні забобони, примовки й молитви [12, с. 85–86].

Г. Купчанка написав також методичні роботи. Зокрема, рекомендації щодо збирання та фіксації матеріалу, заохочення людей до розповідей [2, с. 10]. У 1891 році дослідник підготував окрему книгу «Изучаймо наш народ». У ній поряд з поясненням важливості справи ознайомлення з життям народу вміщувалася програма Етнографічного відділення Російського географічного товариства, у якій по пунктах розписувалось, як потрібно збирати та за якою схемою групувати матеріал. У цій книзі автор пояснював важливість науки етнографії. Крім словесних переконань, Г. Купчанко намагався також матеріально заохотити майбутніх збирачів, повідомляючи, що

цікаві записи будуть винагороджені срібним кишеньковим годинником та грошовою премією, золотими, срібними чи бронзовими медалями «яко отличія за сей полезный научный труд» [8, с. 5–6]. Намагаючись спростувати поширену думку про те, що опис побуту може якось вплинути на збільшення податків і різноманітних тягарів для «руських мужиків», яка певною мірою гальмувала процес збирання матеріалу, писав: «При подвышению податковъ не питаются чи хто умеетъ спевати чи нь, чи хтось щось маеть чи не, а просто кажутъ плати и конецъ» [8, с. 13].

У праці «Русский народ», яка була опублікована 1889 року, Г. Купчанко спробував показати етноісторичний шлях розвитку українського народу (русинів Буковини), починаючи зі слов'янських часів [17]. Навівши чималий фотоматеріал, автор робить коротке порівняння й опис традиційної культури східнослов'янських народів. У книжці чітко простежується позиція Г. Купчанка, яку він у передмові до наступної розвідки — «Буковина и еи русски жители» — висловив так: «История есть наилучша учителька-просветителька, бо она оповедаетъ намъ по святой правде важни речи о наших дедах-прадедах и о их житью-бутью и учитъ нас познавати и сознати, кто мы есьмо и якъ мы жити и поступати маемъ, щобы нас, други, чужи, нерусски люди народы и веры, не понижали и не кривдили а поважали и любили <...> “Познай себе — и будетъ съ тебе!” говорит наша русска народна приповедка и говоритъ святу правду и велику мудрость. Коли мы русски Буковинцы, познаймо, кто мы есьмо и що мы значимо, тогда мы будем больше интересоваться собою, будемъ больше уважати на свою честь, будемъ лучше боронити свои народни права и интересы и будемъ взагале больше дбати о себе, якъ раньше дбали и якъ дбали наши отци, деды, прадеды» [3, с. 1–2].

У його працях ми бачимо висвітлення регіональних особливостей проживання слов'ян на Буковині, у Галичині та Угорській Русі. Чималу увагу приділено автором саме етно-

графічному опису. Подано перелік етнічних груп, родів їх занять, час і місце розселення на території Буковини. У даних про релігійну належність жителів окремо представлено історичну та статистичну довідку про буковинську єпархію старообрядців. У розділі «Русски жителі Буковини» виділено три групи слов'ян на Буковині: подоляни, гуцули та ліповани, які, на думку Г. Купчанка, відрізнялися за мовними ознаками, одягом, будівництвом жител. З дотриманням цієї схеми подано характеристику мови, фізіологічних даних і вдачі представників зазначених груп. У детальному описі костюмів одяг розподілено на святковий та буденний, а також за такими ознаками: за територіальною належністю, сезонами, віком. На основі фотографічних матеріалів, що представляли типи одягу та жител, автор намагався показати різницю і спільні риси зазначених груп. Тут Г. Купчанко дає свої визначення понять «мова», «народність», «плем'я», «раса» [3, с. 14–51].

У праці «Галичина и еи русски жители» [4] Г. Купчанко виділяє «Этнографическую часть» в окремий розділ, а в примітках пояснює термін «етнографія» [4, с. 48]. Він поділяє населення за соціальним статусом на мужиків, міщан, священників, а за територією проживання — на покутян, коломиїців, подолян, бойків, лемків. Характеризує за зовнішнім виглядом, вдачею та говіркою (подільсько-руська, гуцульсько-руська, бойківсько-руська, лемківсько-руська). За фотографічними матеріалами Г. Купчанко аналізує не лише одяг, зовнішній вигляд, але й побут [4, с. 61–63].

У 1897 році він написав книгу «Угорська Русь та еи русски жители» [21]. Тут також виокремлено етнографічну частину [21,

с. 46–62]. Відомості про «назвиська, ростъ и обликъ, нравы, обычаи, свѣчаи, одежда, домостроение и домашне житѣе угро-русского народа» Г. Купчанко подав в окремих розділах, у яких він порівнював та охарактеризував такі групи населення: долинян, верховинців, крайнян і спічаків. Він зіставив одяг і звичай угорсько-руські з буковинськими і галицькими [21, с. 52, 56].

Ілюстрований збірник Г. Купчанка «Наша Родина» [11] став своєрідним узагальненням трьох попередніх досліджень з історії, демографії та етнографії Буковини, Галичини та Угорської Русі (Закарпаття).

Г. Купчанко написав багато просвітницьких праць різної тематики — від висвітлення історичних, релігійних питань до побутових порад, наприклад, як зарадити п'янству та хворобам. Його перу належать праці «Хто мы. Памятная книжечка в честь чествования девятисотлетия русского народа» [24], «Русь и Польша» [19], «Холмская русь и еи церковный начальникъ Высокопреосвященный Флавіанъ» [23], «Горілка або якъ вылечитися отъ пьянства» [5], «Холера» [22], «Русский путеводитель по Вене и Австро-Венгрии» [18], «Памятная книжка. На память 100-летнего юбилея 4-х классной народной школы въ Коцмане» [14], *Die Gajdamaken. Ein Beitrag zur Geschichte der Sozialen Verhältnisse in Galizien und der Bukowina* [34], *Der russische Nihilismus* [35], *Die Schicksale der Ruthenen* [37].

Таким чином, ознайомлення з діяльністю Юрія Федьковича і Григорія Купчанка показує, що вони зробили значний внесок у розвиток етнологічної думки Буковини. Їх можна назвати одними із засновників української етнології Буковини у другій половині XIX ст.

1. *Абгар-Солтан*. Осип-Юрій Федькович — руський народний поет на Буковині // Юрій Федькович в розвідках і матеріалах. — Київ, 1958.

2. До русских учеников и студентов // Руська правда. — 1889. — Ч. 11–12.

3. *Купчанко Г.* Буковина и еи русски жители. — Відень, 1895.

4. *Купчанко Г.* Галичина и еи русски жители. — Відень, 1896.

5. *Купчанко Г.* Горілка або якъ вылечитися отъ пьянства. — Відень, 1889.

6. *Купчанко Г.* Загадки // Ластовка. Письмо для русских детей. — Львів, 1870. — Ч. 2. — № 14–17.

7. *Купчанко Г.* Из народных звычаев и обрядов Буковинско-русского народа // Временник Института Ставропигийского съ месяцевловом на год высокосный 1872. – Львів, 1871.
8. *Купчанко Г.* Изучаймо наш народ. – Відень, 1891.
9. *Купчанко Г.* Изъ сборника буковинских простонародных песен, сказок, повестей, пословиц, суеверий и пр. // Буковинская зоря. – Черновцы, 1870. – № 2–3.
10. *Купчанко Г.* Народные звычаи и обряды буковинско-русского народа // Временник Института Ставропигийского съ месяцевловом на 1873 год. – Львів, 1872.
11. *Купчанко Г.* Наша Родина. – Відень, 1897.
12. *Купчанко Г.* Некоторые историко-географическая сведения о Буковине. – Київ, 1875.
13. *Купчанко Г.* Нравы, обычаи, загадки, суеверия, пословицы и прч. Буковинско-русского народа // Календарь буковинско-руський на обыкновенный год 1877. – Черновцы, 1876.
14. *Купчанко Г.* Памятная книжка. На память 100-летнего юбилея 4-х классной народной школы въ Коцмане. – Львів, 1880.
15. *Купчанко Г.* Приповедки // Ластовка. Письмо для русских детей. – Львів, 1870. – Ч. 1. – № 21.
16. *Купчанко Г.* Рекрутська пісенька на Буковине. Изъ уст народа // Учитель. Письмо посвящено справам школ народных, господарству, промыслу, торговле. – Львів, 1871. – № 8.
17. *Купчанко Г.* Русскій народ. – Відень, 1889.
18. *Купчанко Г.* Русский путеводитель по Вене и Австро-Венгрии. – Відень, 1889.
19. *Купчанко Г.* Русь и Польша. – Вена, 1902.
20. *Купчанко Г.* Сказки из житья Иисуса Христа. Изъ уст народа // Временник Института Ставропигийского съ месяцевловом на 1873 год. – Львів, 1872.
21. *Купчанко Г.* Угорська Русь и еи русски жители. – Відень, 1897.
22. *Купчанко Г.* Холера. Що то есть холера, якъ можно охоронити себе отъ холеры и якъ можно вылечити хорого отъ холеры. – Відень, 1892.
23. *Купчанко Г.* Холмская русь и еи церковный начальникъ Высокопреосвященный Флавіанъ. – Відень, 1894.
24. *Купчанко Г.* Кто мы. Памятная книжечка в честь чествования девятисотлетия русского народа. – Відень, 1888.
25. *Маковей О.* Маланка Дністровая / О. Маковей // Неділя. – 1894. – Ч. 33.
26. *Маковей О.* Ти місяцю, ти королю / О. Маковей // Неділя. – 1894. – Ч. 34.
27. Писання Осипа Юрія Федьковича. Перше повне і критичне видання. – Т. 1. Поезії Осипа Юрія Федьковича / з першодруків і автографів зібрав, упорядкував і пояснення додав Др. Іван Франко. – Львів, 1902.
28. *Сосенко К.* Різдво-Коляда і Щедрий Вечір / за ред. В. Коломійця. – Київ, 1994.
29. *Федькович Ю.* Люба-згуба // *Федькович Ю.* Вибрані твори. – Київ, 1976.
30. *Федькович Ю.* Серце не навчити // *Федькович Ю.* Вибрані твори. – Київ, 1976.
31. *Федькович Ю.* Твори : у 2 т. – Т. 2 : Повісті, оповідання, казки, драматичні твори, листи / упоряд. М. Ф. Нечиталюк. – Київ : Дніпро, 1984.
32. *Франко І.* Довбуш Ю. Федьковича // *Франко І.* Про театр і драматургію. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1957.
33. *Франко І.* Молодий вік Осипа Федьковича // Зібрання творів : у 50 т. – Київ, 1980. – Т. 27.
34. *Kupczanko G.* Die Gajdamaken. Ein Beitrag zur Geschichte der Sozialen Verhältnisse in Galizien und der Bukowina. – Czernowitz, 1886.
35. *Kupczanko G.* Der russische Nihilismus. – Leipzig, 1884.
36. *Kupczanko G.* Die ruthenischen Bauern in der Bukowina // Illustrierte Leipziger Zeitung. – 1874. – № 1594.
37. *Kupczanko G.* Die Schicksale der Ruthenen. – Leipzig, 1887.
38. *Kupczanko G.* Sitten und Gebrauche der Bukowiner Ruthenen // Bukowiner Rundschau. – 1875. – № 5.